

УДК 811.111'42

ДУБЦОВА Ольга – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки, іноземної філології та перекладу, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, пр. Науки, 9-А, Харків, 61166, Україна (olgadubtsova@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2612-5843>

Scopus-Author ID: 57215682317

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2021.47.9>

Бібліографічний опис статті: Дубцова, О. (2021). Перцептивні причини комунікативних невдач. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія», 47, 67–74.* doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2021.47.9>

ПЕРЦЕПТИВНІ ПРИЧИНИ КОМУНІКАТИВНИХ НЕВДАЧ

Анотація. У статті виявлено й описано комунікативні невдачі, спричинені перцептивними чинниками в межах інтерсуб'єктивної парадигми. Комунікативну невдачу розглянуто як нездатність суб'єктів інтеракції вивести інференцію або виведення хибної інференції в межах інтерсуб'єктивного акту. Інтерсуб'єктивний акт тлумачено як взаємодію, у межах якої вербальні/невербальні комунікативні дії комунікантів розглянуто як перцептивні стимули, що запускають паралельні свідомі/несвідомі інференційні процеси, які включають когніцію, волевиявлення й афект в ініціацію мотивованої комунікативної соціальної дії. Інференційний аналіз, застосований у дослідженні, надає інструментарій для відтворення інференційних процесів комунікантів та уможливорює врахування когнітивних, перцептивних, афективних і волевиявних аспектів взаємодії, що зумовлюють їхні цілеспрямовані мотивовані вербальні/невербальні комунікативні дії. Випадки комунікативних невдач, підданих інференційному аналізу, відібрані з американського кінодискурсу, представленого жанром ситуаційної комедії, який моделює живе спілкування. Ми доводимо, що комунікативні невдачі, спричинені перцептивними чинниками, можуть бути внутрішніми (психологічними та психофізіологічними) або зовнішніми (технічними) стосовно комунікантів. Психологічні причини комунікативних невдач пов'язані з фокусуванням уваги адресата на сутностях, які перебувають поза ситуацією комунікації, що заважає йому/їй брати активну участь у спілкуванні. Психофізіологічні причини комунікативних невдач є наслідком аномального психічного й/або фізичного стану адресанта або адресата, який унеможливує їхню повноцінну участь у процесі комунікації. Технічні причини комунікативних невдач виникають через перешкоди в сенсорних каналах сприйняття інформації в процесі комунікативної взаємодії.

Ключові слова: афект, волевиявлення, інтерсуб'єктивний акт, інференція, когніція, комунікативна невдача, перцепція.

DUBTSOVA Olga – Ph.D. in Philology, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Pedagogy, Foreign Philology and Translation, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, 9-A, Nauky Avenue, Kharkiv, 61166, Ukraine (olgadubtsova@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2612-5843>

Scopus-Author ID: 57215682317

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2021.47.9>

To cite this article: Dubtsova, O. (2021). *Pertseptyvni prychny komunikatyvnykh nevdach* [Perceptual causes of communicative failures]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia "Filolohiia"* – Problems of Humanities. "Philology" Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 47, 67–74. doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2021.47.9> [in Ukrainian]

PERCEPTUAL CAUSES OF COMMUNICATIVE FAILURES

Summary. *The article reveals and describes communicative failures caused by perceptual factors within the framework of the intersubjectivity paradigm. A communicative failure is viewed as an inability of interacting subjects to make an inference or making a faulty inference in an intersubjective act. An intersubjective act is interpreted as an inter-action, where communicants' verbal/non-verbal communicative actions are viewed as perceptual stimuli, which trigger parallel conscious/non-conscious inference processes involving cognition, volition and affect resulting in a motivated communicative social action. Inferential analysis applied in the research provides tools for the recreation of communicants' inferential processes and enables to consider cognitive, perceptual, affective and volitional aspects of interaction stipulating their goal-oriented motivated communicative verbal and non-verbal actions. American cinema discourse represented by the genre of a situation comedy and modeling live communication supplied instances of communicative failures subjected to analysis. We prove that communicative failures caused by perceptual factors come either from inner (psychological and psychophysiological) or outer (technical) sources. Psychological causes of communicative failures are connected with the addressee focusing his/her attention on subject matters going beyond the communication involved, thus preventing him/her from active participation in the process of communication. Psychophysiological causes of communicative failures result from abnormal psychological and/or physical state of an addresser or addressee, which prevents them from participating fully in the communication process. Technical causes of communicative failures are caused by the hindrance in sensory channels available to the communicants in the process of communication.*

Key words: *affect, cognition, communicative failure, inference, intersubjective act, perception, volition.*

Постановка проблеми й аналіз останніх досліджень і публікацій. Упродовж тривалого часу вчені досліджують явище комунікативної невдачі з різних лінгвістичних ракурсів. Прибічники формальних підходів розглядають комунікативну невдачу як відхилення від мовленнєвих норм (Кукушкіна, 1998). Представники функціональних підходів убачають у ній збій у спілкуванні, за якого певні відрізки мовлення не виконують свого призначення (Городецький, Кобозева, Сабурова, 1985). Низка дослідників, підкреслюючи роль невербаліки в комунікації, тлумачить її як нерозуміння або неадекватне розуміння одним із комунікантів мовленнєво-поведінкового акту іншого (Гудков, 2003; Лосева, 2007). У межах прагматики під комунікативною невдачею розуміють неуспішний мовленнєвий акт (Єрмакова, Земська, 1993; Кънева, 1999; Остін, 1986; Теплякова, 1998), що включає незапланований негативний емоційний ефект (Лосева, 2007; Смірнова, 2003). Прагматичні та соціокультурні чинники дають підстави розглядати комунікативну невдачу як неспроможність вивести імпліцитний смисл висловлення через відмінний лінгвальний і/або культурний досвід (Томас, 1983). Зважаючи на психологічне ставлення до дійсності й

емоційні особливості індивіда, комунікативну невдачу тлумачать як розбіжність очікуваного та дійсного ефекту висловлення (Полякова, 2009). У межах когнітивних досліджень комунікативну невдачу розуміють як нездатність мовця згенерувати бажаний ментальний стан у свідомості партнера з комунікації (Бара, 2010), а також як неспроможність адресата пов'язати повідомлення з моделлю власних уявлень так, як цього прагне адресант (Рінгл, Брюс, 1982).

Усі зазначені підходи до вивчення комунікативної невдачі виявилися неспроможними розкрити повною мірою сутність цього явища, позаяк розглядають комунікацію здебільшого як «ментально-мовленнєву взаємодію комунікаторів на рівні усвідомлюваних когнітивних процесів, які передбачають раціональне оперування концептуальними пропозиційними структурами нашого досвіду й виведення раціональних інференцій» (Мартинюк, 2020, с. 36), тоді як комунікація є «інтерсуб'єктивною взаємодією, яка відбувається в соціально-культурно сконструйованому контексті інтерсуб'єктного акту в момент фокусування уваги одного суб'єкта на комунікативній (вербально-невербальній) дії іншого суб'єкта» (Мартинюк, 2020, с. 36) паралельно на кількох

рівнях психіки – перцептивно-акціональному, когнітивному, афективному, волевиявному – і має як усвідомлюваний/контрольований, так неусвідомлюваний/неконтрольований характер (Hardy, 1998, с. 28–29).

Актуальність дослідження зумовлена вивченням явища комунікативної невдачі з позиції інтерсуб'єктивної моделі комунікації.

Мета статті – виявлення й опис комунікативних невдач, спричинених перцептивними чинниками в межах інтерсуб'єктивної парадигми. Досягнення визначеної мети передбачає виконання таких завдань:

- подати визначення комунікативної невдачі;
- виявити комунікативні невдачі, що є наслідком дії перцептивних чинників;
- здійснити опис комунікативних невдач, спричинених перцептивними чинниками.

Емпіричний матеріал дослідження становлять близько 1000 фрагментів американського кінодискурсу жанру ситуаційної комедії, що моделюють побутові інтерсуб'єктивні акти з комунікативними невдачами.

Виклад матеріалу. Для досягнення мети й завдань дослідження за одиницю аналізу використовуємо **інтерсуб'єктивний акт комунікації**, під яким прийнято розуміти інтеракцію, «що включає мінімум два вербальні/невербальні висловлення (ініціальне й респонсивне), занурені в складно організований динамічний контекст психічного досвіду, 'спільного' для комунікантів, які фокусують увагу на тому самому висловленні як перцептивному стимулові», що «запускає паралельні усвідомлювані/неусвідомлювані інференційні процеси, що включають когніцію, волевиявлення й афект в ініціацію мотивованої, цілеспрямованої комунікативної й/або (миттєвої чи відкладеної) соціальної дії» (Martyniuk, 2017, с. 51).

Інтерсуб'єктивний акт є водночас і конкретною подією комунікативної взаємодії, й одиницею її аналізу, моделлю, яка уможливорює врахування всіх можливих параметрів, що впливають на процес смислотворення (Мартинюк, 2020, с. 36).

У межах інтерсуб'єктивної парадигми **комунікативну невдачу** тлумачать як нездатність суб'єктів інтеракції виведення інферен-

ції або виведення хибної інференції в межах інтерсуб'єктивного акту. Інференцію при цьому розуміють «і як природний емергентний продукт усвідомлюваної/неусвідомлюваної взаємодії волі, когніції й афекту в ініціації комунікативної й/чи соціальної дії, і як інструмент виявлення цієї ключової структури психічного досвіду людини в процесі когнітивного лінгвістичного аналізу комунікації» (Martyniuk, 2017, с. 51).

Причини комунікативних невдач установлюють на основі **інференційного аналізу**, за якого дослідник стає учасником інтерсуб'єктивного акту та виконує роль спостерігача, що інтерпретує комунікативні дії інших учасників комунікативної взаємодії. Дивлячись телевізійні серії, дослідник поділяє ментальний (події, стосунки між учасниками цих подій тощо) і фізичний (усі перцептивні стимули – мовні вирази, інтонація, жести, міміка тощо) контекст інтерсуб'єктивного акту. Завданням дослідника-інтерпретатора є виведення інференцій щодо пресупозицій адресанта та інференцій адресата, утілених у їхніх вербальних і/або невербальних діях, і встановлення причин комунікативних невдач на підставі врахування когнітивних, перцептивних, афективних і волевиявних аспектів взаємодії, які зумовлюють цілеспрямовані мотивовані вербальні й/або невербальні комунікативні дії комунікантів.

Як свідчать результати інференційного аналізу, комунікативні невдачі, що виникають унаслідок перцептивних причин, представлені інтерсуб'єктивними актами, де мають місце певні перешкоди в сприйнятті висловлення адресанта, які можуть бути внутрішніми або зовнішніми стосовно комунікантів. Внутрішні причини можуть бути психологічними та психофізіологічними, а зовнішні – технічними. Розглянемо кожен із цих типів окремо.

Комунікативні невдачі, що виникають унаслідок **психологічних причин**, пов'язані з впливом на процес інтерпретації такого психологічного чинника, як увага або те, що У. Чейф називає «фокус свідомості» (Chafe, 1994, с. 26–30). «Увага зазвичай конструюється відповідно до ступеня активації концептуальних структур у моделі нейронної сітки мозку» (Croft, 2004, с. 46–47). Попри те що увага пов'язана з когнітивними можливостями людини, існують природні властивості

явищ навколишнього світу, які привертають увагу людини і сприяють «висуненню» цих явищ у свідомості, що впливає на розподіл уваги людини (Croft, 2004, с. 47).

Проілюструємо психологічні причини комунікативних невдач такими прикладами:

Tim and Jill went to the restaurant although Tim wanted to watch a football game.

JILL: *So anyway, the lessons are on Tuesday nights.*

TIM: *A-ha.*

JILL: *And, uh, it doesn't really cost very much.*

TIM: *Oh.* [there are more shouts from the kitchen. Tim turns to look]

JILL: *And, ah, I've been having an affair with a space alien.*

TIM: *A-ha.*

JILL: *Yep, um, I'm having his baby.*

TIM: *A-ha.*

RICK: [Rick presses his face against the window in the door to the kitchen]. *Goal! Goal! Touchdoown!*

[Tim turns to look at Jill, hopefully]

JILL: *Honey, go.*

TIM: *I'm fine, I don't have to see the game.*

JILL: *No, trust me. It's okay I realllly want you to go.*

TIM: *Thank you!* [Tim goes into the kitchen]. (Home Improvement: season 1, episode 3).

Під час бесіди з Тімом Джіл здалося, що він не слухає її, постійно відповідаючи *A-ha*. Вирішивши упевнитися в цьому, вона сказала, що в неї роман із прибульцем і що вона вагітна від нього, на що її чоловік продовжував твердити *A-ha*. Ця реакція адресата свідчить про те, що, хоч він фізично й присутній під час розмови, його увага зосереджена на іншому об'єкті, більш цікавому для нього.

JILL: *You can't go! I've got this job interview.*

TIM: *What job interview?*

JILL: *I've been telling you all this week. It's the personnel manager at King and Parkwell.*

TIM: *You never told me about a job interview.*

JILL: *Tim! Do you ever listen to me? It was the last thing that I said in bed to you last night.*

TIM: *No, I believe, if you recall, the last thing you said to me in bed last night was "No!"* [short pause].

JILL: *You're thinking of tonight!* [Jill smiles. Tim shakes his head] (Home Improvement: season 1, episode 1).

У наведеній ситуації комунікативна невдача є результатом неуважності адресата через незацікавленість в інформації, повідомлюваній адресантом. Виявляється, що Джіл уже не раз розповідала Тіму про її намагання отримати запрошення на співбесіду стосовно посади менеджера з персоналу в солідній компанії, а Тім наче вперше про це чує.

Rachel was on a date with Michael. She was in love with Ross. She found out that Ross and his girlfriend were getting a cat and was very much disappointed.

MICHAEL: *I don't know if Monica told you but this is the first date I've gone on since my divorce so, if I seem a little nervous, I am.*

RACHEL: [distracted] *How long do cats live?*

MICHAEL: [confused] *I'm sorry?*

RACHEL: *Cats, how long do they live figuring you don't... y'know, throw 'em under a bus or something?* (Friends: season 2, episode 7).

Рейчел на побаченні з Майклом, але думає про свого колишнього хлопця Роса, який планував зі своєю новою дівчиною завести kota. Занурена у власні думки, Рейчел не слухає Майкла, тож ставить запитання, яке хлопець не розуміє, адже воно поза контекстом ситуації спілкування.

Психофізіологічні причини комунікативних невдач пов'язані в основному з аномальним психофізіологічним станом адресанта або адресата (алкогольне сп'яніння, наркотична залежність, утрата свідомості через біль, хворобу, утрата пам'яті тощо), який унеможливорює їхню повноцінну участь у процесі комунікації.

Розглянемо такі приклади:

Sam is a major league ballplayer.

MARTIN: [entering] *Oh, Sam Malone! Hey, I'm Marty Crane, I'm one of your biggest fans!* [they shake hands] *Yeah, I was at the Kingdome the night you gave up four consecutive home runs. I bet you remember that, don't you?*

SAM: Well, actually I don't. You see, that was during my drinking phase. Did I hit anybody? Did I hurt them?

MARTIN: No.

SAM: *Oh, hey, then that was a good game!* (Frasier: season 2, episode 16).

У наведеному прикладі комунікативна невдача викликана втратою пам'яті адресата. Запитання Мартіна не відсилає Сема до тематизованої референтної ситуації: Сем, бейсболіст, не може пригадати одну зі своїх успішних ігор через проблеми з алкоголем, які спричинили часткову втрату пам'яті.

ZACH: *You know, I don't really remember a thing after we left that bar last night.*

JOEY: *Oh, I know.* [Zach picks up a videotape].

ZACH: *What is this? "Nostra Boda"?*

MICHAEL: *Our... something, I don't know. Why would we have made a video tape?* [Zach puts the tape in the VCR].

JOEY: [to Elisa, who's fully dressed now] *Hey, what does that mean?*

ELISA: [gasps] *Dios mio!* [the tape starts playing, wedding songs play in the background, Michael and Elisa are going inside a chapel].

MICHAEL: *I think it means "Our Wedding"...*

JOEY: *Oh my god, you'd gotten married?!*

MICHAEL: [freaking out] *How could you let this happen to me?*

JOEY: *Hey, don't blame us Michael, you did this on your own! If I had been there, I would never have let... [Joey appears on the tape, wearing a sombrero, with a whip in one hand and a bottle of Tequila in the other, whipping the air and drinking half of what's left from the bottle] Well, whoever that is, he's very handsome...*

MICHAEL: *This is how you show me how great single life can be, you get me married?!* [Zach shushes him, cut to the tape, Michael cheers].

JOEY: *Why didn't Michael go up to the altar? And what is Zach doing there?* [Zach and Joey are in front of the minister, they hug].

JOEY: [on tape, totally hammered] *This is a weird party...* [Michael realizes something].

MINISTER: *Estamos reunidos hoy aquí para celebrar uno de los momentos más grandes de la vida. El matrimonio de Joseph y Zach.*

ZACH: *Woah, woah, wait! He said Zach! What does «Zach» mean in Spanish!*

MICHAEL: *You know, I'm starting to think that I'm not the one who got married... [Joey and Zach stand up from the bed, wide-eyed and raise their left hands, to see a wedding ring on each of them, look at each other and scream]* (Joey: season 2, episode 12).

Прокинувшись вранці після бурхливого відпочинку, Джої, Майкл і Зак намагаються пригадати, що вони робили минулої ночі. Дізнавшись, що Майкл провів ніч із дівчиною на ім'я Еліза, і знайшовши касету, на якій ті заходять до капиці під весільну музику, друзі зрозуміли, що Майкл одружився з Елізою. Це припущення було б найбільш вірогідним з огляду на наявну інформацію. Але далі на запису Джої та Зак з'явилися біля вітара, і коли вони глянули на свої руки, то побачили на них обручки. Як виявилось, не Майкл одружився з Елізою, а Джої із Заком, але друзі не пам'ятали цього, вони перебували в стані алкогольного сп'яніння, тож не могли правильно інтерпретувати ситуацію.

Технічні причини комунікативних невдач зумовлені механічним комунікативним шумом, що спричиняє деформацію інформації в каналах комунікації (шум мотора автомобіля/вентилятора тощо, гомін у приміщенні/на вулиці, несправності телефонного апарату, якщо спілкування ведеться по телефону тощо). Наприклад:

Jessica sits in a taxi with a large winter coat on. She's on the phone. It's summer in New York.

JESS: [into phone] *It's a surprise for him. I'm going to walk in and just drop my coat on the ground. What do you think?*

[Jess' model-beautiful best friend, Cece Meyers, is putting on her shoes in front of the mirror].

CECE: *Why don't you hang it up?*

JESS: *No... [speaking softly] I'm not wearing anything underneath.*

[The driver looks back at her through the rearview mirror].

CECE: *What? I can't hear you.*

JESS: *I'm... I'm naked under my coat.*

CECE: *Are you whispering something?*

JESS: [louder] *I'm naked!* (New Girl: season 1, episode 1).

У представленій ситуації комунікативна невдача спричинена шумом автомобіля й поганим мобільним зв'язком: Джесіка в такій розмовляє телефоном зі своєю подружкою Сісі, але та не чує її.

Проілюструємо ще одну комунікативну невдачу, яка виникає в процесі спілкування комунікантів по телефону:

Frasier is a radio psychiatrist. In "Seattle" magazine, with the hottest hundred men and women in town he noticed a very attractive woman and his producer, Roz, insisted on phoning her but Frasier was busy talking with Chester.

FRASIER: *Chester, I'm afraid this problem might be just a little too complex for the few seconds we have remaining. Uh, why don't you try to call us back tomorrow, I'll make sure that you get on first thing.*

CHESTER: *Gee, it's awful tough to get through.*

FRASIER: *Well, I'll tell you what, hang tight and when I get off the air I'll pick up and try to help you then.*

CHESTER: *Take your time [...]*

ROZ: *Hi, Miss Marshall? Could you please hold for Dr. Crane? Thank you.*

[She pushes Hold and steps back. She and Bulldog urge Frasier to pick up the phone].

FRASIER: *Oh, all right. "Once more unto the breach". [picks up and punches line one] Hello, this is Dr. Frasier Crane. I know we've never met, but you know, from everything I know about you, you just seem like the most fascinating person. I was just wondering if – well, why don't I just come out and say it? Would you be so good as to have dinner with me tonight? Oh well, well, that's very gracious of you to accept, Chester, but I didn't mean you. [to Roz] Roz, you could have told me Madeline was on line two!*

ROZ: *You could have asked* (Frasier: season 2, episode 8).

Час радіопередачі Фрейзера добігав кінця, і він попросив Честера, слухача, якому надавав психологічну підтримку, зачекати на лінії. Продюсер Фрейзера вирішила познайомити його з дівчиною із журналу та набрала її номер, скориставшись другою лінією зв'язку. Фрейзер, натиснувши першу лінію, виказав своє захоплення дівчиною та запросив її на вечерю, але на цій лінії очікував Честер, який

зрозумів, що на вечерю запрошують саме його. Таким чином, телефонні лінії завадили сприйняти повідомлення тому адресатові, якому насправді воно було адресоване.

Перешкодою в спілкуванні можуть бути предмети, що розділяють комунікантів, наприклад, двері:

Chandler was talking to his mother and Joey was listening at the door when Ross walked up.

JOEY: *He said "When are you gonna grow up and start being a mom?"*

ROSS: *Wow!*

JOEY: *Then she came back with "The question is, when are you gonna grow up and realise I have a bomb?"*

ROSS: *Okay, wait a minute, are you sure she didn't say "When are you gonna grow up and realise I am your mom?"*

JOEY: *That makes more sense* (Friends: season 1, episode 11).

Підслуховуючи за дверима розмову Чендлера з матір'ю, Джої почув, що її турбує, коли син нарешті подорослішає та зрозуміє, що в нього є бомба (*I have a bomb*). Слухаючи переказ подій, Рос поставив під сумнів інформацію, сприйняту Джої, і припустив, що мати Чендлера запитала сина, коли він зрозуміє, що в нього є матір (*I am your mom*). Неправильна інтерпретація спричинена нерозрізненням близьких за звучанням слів *bomb* і *mom*, підсиленням бар'єрами в сенсорних каналах сприйняття інформації.

Висновки. Тлумачення комунікації як інтерсуб'єктивної взаємодії дає змогу враховувати не лише когнітивний досвід комунікантів, який є основою смислотворення, а й перцепцію, волевиявлення й афект, що, своєю чергою, дає можливість розробити більш детальну класифікацією комунікативних невдач і ретельніше дослідити природу цього явища.

За результатами інференційного аналізу, комунікативні невдачі, що виникають унаслідок перцептивних причин і призводять до хибної інтерпретації вербального й/або невербального повідомлення, мають психологічну природу (пов'язані з фокусуванням уваги комунікантів на сутностях, які перебувають поза ситуацією комунікації, що заважає їм брати активну участь у спілкуванні), є результатом

аномального психофізіологічного стану адресанта або адресата (алкогольне сп'яніння, наркотична залежність, утрата свідомості через біль, хворобу, утрата пам'яті тощо) або зумовлені технічними причинами, пов'язаними з перешкодами в сенсорних каналах сприйняття інформації (шум мотора автомобіля/венти-

лятора тощо, гомін у приміщенні/на вулиці, несправності телефонного апарату тощо).

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у виявленні специфіки причин комунікативних невдач в інших типах дискурсу з їх подальшою класифікацією та описом на базі інтерсуб'єктивної моделі комунікації.

ЛІТЕРАТУРА

- Городецкий Б.Ю., Кобозева И.М., Сабурова И.М.** К типологии коммуникативных неудач. *Диалоговое взаимодействие и представление знаний*. Новосибирск, 1985. С. 64–78.
- Гудков Д.Б.** Теория и практика межкультурной коммуникации. Москва : ИТДГК «Гнозис», 2003. 288 с.
- Ермакова О.П., Земская Е.А.** К построению типологии коммуникативных неудач (на материале естественного русского диалога). *Русский язык в его функционировании. Коммуникативно-прагматический аспект*. Москва : Наука, 1993. С. 30–64.
- Кукушкина О.В.** Основные типы речевых неудач в русских письменных текстах : монография. Москва : МГУ, 1998. 285 с. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=https%3A%2F%2Fwww.philol.msu.ru%2F~lex%2Fpdfs%2Fkukushkina_chapter2.pdf&clen=1692802&chunk=true (дата звернення: 25.10.2021).
- Кънева Н.К.** Интегральный подход к проблеме коммуникативных неудач : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.19. Тверь, 1999. 19 с.
- Лосева А.А.** К проблеме возникновения речевых конфликтов в билингвальных группах : учеб.-метод. комплекс дисциплины «Язык и конфликт» / сост. Т.С. Вершинина. Екатеринбург, 2007. С. 215–221.
- Мартинюк А.П.** Проблема смислотворення в комунікації. *Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія «Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов»*. 2020. Вип. 91. С. 27–41.
- Остин Дж.Л.** Слово как действие. *Новое в зарубежной лингвистике. Теория речевых актов* / под ред. Б.Ю. Городецкого. Москва : Прогресс, 1986. Вып. 17. С. 22–129.
- Полякова С.Е.** Коммуникативные неудачи в англоязычном политическом дискурсе : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Санкт-Петербург, 2009. 21 с.
- Теплякова Е.К.** Коммуникативные неудачи при реализации речевых актов побуждения в диалогическом дискурсе (на материале современного немецкого языка) : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Тамбов, 1998. 17 с.
- Смирнова М.Н.** Коммуникативные неудачи в неофициальном диалоге (на материале английского языка) : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Москва, 2003. 24 с.
- Bara B.G.** Cognitive pragmatics: the mental processes of communication. Cambridge, MA : MIT Press, 2010. 304 p.
- Chafe W.L.** Discourse, consciousness and time: the flow and displacement of conscious experience in speaking and writing. Chicago : Chicago University Press, 1994. 327 p.
- Croft W., Cruse D.A.** Cognitive linguistics. Cambridge : Cambridge University Press, 2004. 356 p.
- Hardy C.** Networks of meaning: A bridge between mind and matter. Westport, Connecticut ; London : Praeger. 1998. 232 p.
- Martynyuk A.** «Now that the magic is gone» or toward cognitive analysis of verbal/co-verbal communication. *Cognition, communication, discourse*. 2017. № 15. P. 51–72.
- Ringle M.H., Bruce B.C.** Conversation failure. *Strategies for Natural Language Processing* / ed. by W.G. Lehnert, M.H. Ringle. Hillsdale, New Jersey, London : Lawrence Erlbaum Associates, 1982. P. 203–221.
- Thomas J.** Cross-cultural pragmatic failure. *Applied Linguistics*. 1983. Vol. 4. № 2. P. 91–112.

REFERENCES

- Austin, J. L.** (1986). Slovo kak deystvie [How to do things with words]. In B. Yu. Gorodetskiy (Ed.), *Novoye v zarubezhnoy lingvistike – New in foreign linguistics* (Issue 17), (pp. 22–129). Moscow : «Progress» [in Russian].
- Ermakova, O. P., Zemskaya, E. A.** (1993). K postroeniyu tipologii kommunikativnykh neudach (na materiale estestvennogo russkogo dialoga) [Toward the typology of communicative failures (based on the natural

- Russian dialogue)]. E. A. Zemskaya (Ed.), *Russkiy yazyk v ego funktsionirovanii: kommunikativno-pragmaticheskiy aspekt – The Russian language in its functioning: communicative-pragmatic aspect* (pp. 30–64). Moscow: Nauka [in Russian].
- Gorodetskiy, B. Yu., Kobozeva, I. M., Saburova, I. G.** (1985). K tipologii kommunikativnykh neudach [Toward the typology of communicative failures]. *Dialogovoe vzaimodeystvie i predstavlenie znaniy – Dialogical interaction and knowledge presentation* (pp. 64–78). Novosibirsk: SO AN SSSR [in Russian].
- Gudkov, D. B.** (2003). *Teoriya i praktika mezhkulturnoy kommunikatsii [Theory and practice of intercultural communication]*. Moscow : ITDGK «Gnosis» [in Russian].
- Kukushkina, O. V.** (1998). *Osnovnye tipy rechevykh neudach v russkikh pismennykh tekstakh [Main types of speech failures in Russian written texts]*. Moscow: MGU. Retrieved from: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgplefindmkaj/viewer.html?pdfurl=https%3A%2F%2Fwww.philol.msu.ru%2F~lex%2Fpdfs%2Fkukushkina_chapter2.pdf&clen=1692802&chunk=true [in Russian].
- Loseva, A. A.** (2007). K probleme voznikoveniya rechevykh konfliktov v bilingvalnykh gruppakh [Toward the problem of verbal conflicts in bilingual groups]. In T. S. Vershina (Ed.), *Yazyk i konflikt – Language and conflict* (pp. 215–221). Yekaterinburg [in Russian].
- Martynyuk, A. P.** (2020). Problema smyslotvorenniya v komunikatsii [The problem of sense making in communication]. *Visnyk KhNU imeni V. N. Karazina. Seriya: Inozemna filolohiya. Metodyka vykladannya inozemnykh mov – Visnyk KhNU named after VN Karazin. Series «Foreign Philology». Methods of teaching foreign languages.* (Issue 91), (pp. 27–41) [in Ukrainian].
- Polyakova, S. E.** (2009). *Kommunikativnye neudachi v angloyazychnom politicheskom diskurse [Communicative failures in English political discourse]*. (Extended abstract of candidate's thesis). Saint Petersburg [in Russian].
- Teplyakova, E. K.** (1998). *Kommunikativnye neudachi pri realizatsii rechevykh aktov pobuzhdeniya v dialogicheskom diskurse (na materiale sovremennogo nemetskogo yazyka) [Communicative failures in performative speech acts in the dialogue discourse (based on the modern German language)]*. (Extended abstract of candidate's thesis). Tambov [in Russian].
- K'neva, N. K.** (1999). *Integralnyy podkhod k probleme kommunikativnykh neudach [Integral approach to the problem of communicative failures]*. (Extended abstract of candidate's thesis). Tver [in Russian].
- Smirnova, M. N.** (2003). *Kommunikativnye neudachi v neofitsialnom dialoge (na materiale angliyskogo yazyka) [Communicative failures in the unofficial dialogue (based on the English language)]*. (Extended abstract of candidate's thesis). Moskva [in Russian].